

Svåra tider

Sedan det andra världskriget har inte västerlandets industristater — för den delen inte världens egentliga u-länder heller — gått så svåra tider till mötes som vid detta årsskifte. Mellanösternkriget utgör fortfarande en krutdurk, som återigen kan explodera med oberäknliga följder. Genom arabstaternas sammankoppling av detta krig med en ekonomisk krigföring mot västerns i-länder i oljevapnets tecken har vi alla kastats in i en ekonomisk kris av oöverskådlig räckvidd. Inom ramen för denna krigföring har råoljepriserna flerdubblats och prishöjningarna är sannolikt inte över.

Det är av föga tröst att veta att i det långa perspektivet sett har egentligen intet annat inträffat än att oljan — oumbärlig både som bränsle och kanske än mer som petrokemisk råvara — genom en skicklig och hänsynslös politisk aktion givits en riktigare marknadsvärdering. I alla händelser skulle man ha fått uppleva en dylik värdestegringsprocess under det närmaste årtiondet enbart genom marknadskrafternas tryck. Inte heller hjälper det mycket att glädjas över att i-länderna äntligen hårdhänt väckts ur sin slumner i ett dårarnas paradiset och nu tvingas att med kraft angripa grundproblemen om framtidens energiförsörjning. Krisen är ett faktum här och nu.

Det verkligt bekymmersamma är inte vare sig oljeblockaden eller prisstegringarna i och för sig själva. En teknologisk civilisation väsentligen byggd på marknadshushållning har en oerhörd styrka och anpassningsförmåga. Arabstaternas jul-

dagsbesked om höjningen av oljeproduktionen, i realiteten ett avbrytande av oljeblockaden, torde bli botten i en gryende insikt härom. Det allvarliga är att både internationellt och nationellt är de politiska beslutsprocesserna så primitiva, att det blir oerhört svårt att med samlade krafter möta den kombination av inflation och stagnation, som hotar. Vad den allmänneuropeiska situationen beträffar är det betecknande att när regeringarna — även vår egen — sprang kring som yra höns, gjorde de förkättrade oljebolagen det enda riktiga. De mötte arabstaternas försök att splittra den västra världen med en ransonering lika för alla. När det kom till kritan visade sig oljebolagen i praktiken vara bättre européer än tex Frankrikes och Englands statsledningar. Som multinationella företag hade de ett internationellt ansvar, som de inte kunde springa ifrån.

I viss utsträckning är naturligtvis nationella interna regleringar och ransoneringar nödvändiga för att rättvist fördela bördorna under den svåra övergångstiden fram till dess en något mera normal oljetillgång och framförallt oljedistribution föreligger. Men här lurar en annan fara. Oljekrisen har dragit med sig en reglering också av elkraften, dvs i stort sett av energiförbrukningen överhuvudtaget. Ingen vet hur lång övergångstiden kan bli. Regleringarna kan komma att bli ett etablerat system, särskilt kärkommet i socialistiskt styrda länder och inte minst hos oss. Ty från energireglering till investeringsreglering är det bara ett tuppfjät. Blir det för-

resten politiskt möjligt att avskaffa ett så effektivt dirigeringsinstrument, när det väl ingått i samhällskonstruktionen och börjar bevakas av politiska intressen? I vart fall blir det inte lätt, och de partier i vårt land, som bekänner sig till marknadshushållningens principer, har all anledning att med Argusögon bevakna regleringssystemet liksom att bereda sig på den politiska kampen för att avskaffa det så snart detta någonsin är praktiskt möjligt. De lär också få rikliga tillfällen att opponera mot regeringens sätt att handskas med krisen, i vart fall om fortsättningen blir början lik.

Hittills är den enda mera långsiktiga vägledning, som regeringen givit ett oroat folk, ett uttalande av hr Palme att krisen är så omfattande till sina verkningar att vi behöver en djupgående debatt om våra samhällsinstitutioner. Han har så rätt. Men det är inte säkert att debatten kommer att gå i den riktning han som socialdemokrat skulle önska.

Den egalitära skatte- och socialpolitik, som förts i Sverige sedan 1950-talet, har i grunden byggt på föreställningen att den mänskliga energifaktorn är av underordnad betydelse för samhällets framsteg.

Teknikens utveckling och billig arabisk olja har till en tid gjort det möjligt att upprätthålla denna illusion. Med energikrisen för ögonen blir det nödvändigt att tänka om på den punkten. Det som säkrast kan rädda västerns i-länder från ekonomiska sammanbrott av 1920-talstyp och politiska massreaktioner av 1930-talstyp är en mobilisering av individens förmåga att med intelligens och vilja utveckla sina inneboende krafter. Men det kan aldrig ske inom ramen för det ekonomiska och sociala system, som socialdemokraterna tvingat på oss här i Sverige. Ett system som gör hela folket till skatteslavar, som för de flesta gör det till en dumhet att anstränga sig extra eller utbilda sig mera, ett system, kort sagt, där det stora flertalet inte kan nämnvärt förbättra sin ekonomiska ställning genom egna insatser, det kan aldrig ge den nödvändiga stimulansen till de skapande krafter, som människorna bär inom sig.

Den första frågan i den av hr Palme önskade idédebatten om samhällsinstitutionerna blir helt enkelt: hur bör dessa institutioner reformeras för att den mänskliga energifaktorn åter skall komma till heders?